

Tipuri de împrejmuiri în habitatul tradițional vâlcean

Ionuț Dumitrescu*

Keywords: gate, wood, ornaments, motifs, household, symbolism, tradition, Valcea county.

Abstract: *The immemorial age of fence and gate at Romanian people is justified primarily by its practical utility, the aim to preserve the tranquility of the insiders, not to allow the livestock to enter or leave at will, to prevent the access of beasts or villains. The fence was the most definite solution for marking the line between the properties. According to popular belief, the fence represent a cultural sign, he clearly delineating the land snatched from the savage state. Therefore, when they set the foundation of a household peasants used sometimes to build the fence first, then the house.*

Cuvinte-cheie: poartă, lemn, motive ornamentale, gospodării, simbolosim, tradiții, județul Vâlcea.

Rezumat: *Vechimea imemorială a gardului și a porții la români se justifică, în primul rând, prin utilitatea practică, prin menirea sa de a ocroti odihna, tihna oamenilor din interior, de a nu permite pășărilor și animalelor domestice să intre sau să iasă după voie, de a împiedica sau măcar de a îngreuiua accesul fiarelor sau al răufăcătorilor. Gardul constituia și cea mai certă soluție de marcarea a liniei despărțitoare dintre proprietăți. Potrivit concepției populare, gardul reprezenta și un însemn cultural, el delimitând clar terenul smuls din starea de sălbăticie. De aceea, când porneau întemeierea unei gospodării noi, țărani obișnuiau, uneori, să-și încropească mai întâi gardul, după care începeau să-și dureze casa.*

În perioada în care agricultura nu cunoscuse dezvoltarea necesară pentru a solicita acareturi speciale, iar creșterea animalelor, prin specificul efectuării ei, impusese doar construcții de mare simplitate, lipsite de durabilitate și prestanță, gospodăria țărănească din Vâlcea era săracă în ce privește numărul și volumul construcțiilor anexe. La un asemenea tip de gospodărie nu exista decât un plan de gard rudimentar sau gardul putea lipsi complet. Forma cea mai veche de împrejmuire, care mai poate fi reconstituită pe baza informațiilor orale și chiar a unor mărturii materiale, păstrate ca relicve, era formată din steneți (trunchiuri de copaci mai subțiri) bătuți în pământ la anumite distanțe. Steneții se împielmau (se completau) cu pârmaci (steneți spărți în două părți) ascuțiți la un capăt, bătuți în pământ și împlețiți cu nuiele. Steneții, fiind mai groși și mai rari ca pârmacii, țineau pleterul de nuiele¹. „Acum o sută de ani erau garduri din pari lați și groși de 15-20 cm, făcuți cu securea și împlețiți, sus, cu patru-cinci rânduri de nuiele”² și

---

*dr. Ionuț Dumitrescu, etnograf, șef secție Etnografie, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: ionuț_gabriel1981@yahoo.com.

¹ Godea 2007, p. 559.

² Inf. Floarea Barbu, sat Lădești, 80 de ani.

„palniacii se puneau unul lângă altul, iar pletele din împletituri de salcie sus, ca să țină palmacii să nu cadă”³, „gardul să făcea cu pari de salcie bătuți cu măiugul⁴, cu cât parii erau mai deși, cu atât pletorii din nuiete se-mpleteau mai frumos”. Deși arhaic, un asemenea gard de nuiete, prin arta efectuării împletirii, căpăta reale însușiri estetice.

În cursul timpului, în special în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, paralel cu intensificarea dezvoltării agriculturii, cu sporirea posibilităților materiale ale locuitorilor, dar și progresul tehnicii de lucru, încep să se extindă gardurile alcătuite din stobori (pari de gard confecționați din despicături cu toporul în tulpina unui copac, care erau fixați în pământ la circa 10 cm unul de celălalt), pe care se prindeau, cu ajutorul cuielor de fier, lanțetii și uluca. Mai rare, asemenea garduri au putut exista și în secolul al XVIII-lea. Spre o astfel de constatare conduc documentele istorice, care arată că în acest secol comerțul cu stobori avea deja mare căutare⁵. Procesul de îmbunătățire a materialului și tehnicii de lucru utilizate la construirea gardurilor trebuie pus în legătură și cu fenomenul de trecere a satelor din faza de risipire și răsfirare spre etapa de adunare la linie. Atâta timp cât gospodăriile erau răspândite la mari distanțe unele de altele, nu se simțea acut nevoia unor împrejurări speciale. Este lesne de înțeles că, odată cu îndeșirea gospodăriilor, cu tragerea lor la drum, a sporit utilitatea gardurilor cât mai temeinic construite.

Gardurile din scânduri se compuneau din stâlpi bătuți în pământ sau fixați pe pietre plate la anumite distanțe, peste care se băteau scânduri lungi orizontale. În partea superioară se fixa un suport de leturi subțiri peste care se bătea șița. Lungimea șiței, horjită sau simplă, nu depășea cel mult 20 cm. Astfel că și lățimea părților era la fel. În partea inferioară, șița avea vârful ascuțit, dând totodată construcției și un aspect estetic. Gardul din scânduri bătute vertical (uluci) a căpătat o mare răspândire în special la începutul secolului al XX-lea, cu precădere în intravilanul satelor, în timp ce în extravilan au continuat să existe gardurile de nuiete cu acoperiș de mărăcini, gardurile de leturi bătute pe pari. Se înfingeau pari din doi în doi metri, se fixau două rânduri de lanțetii și se bătea uluca vertical. În diferite sate din Vâlcea aceste garduri se mai făceau din bile de brad spintecate cu toporul și ascuțite la vârf. În Vâlcea, gardurile din ulucă au început să capete și un anumit aspect artistic, capetele superioare ale ulucilor fiind ascuțite, formând un fel de triunghiuri, sau rotunjite, cu o tendință de stilizare antropomorfă. Meșterii făceau eforturi pentru imaginarea și înfăptuirea cât mai inedită a formei capetelor superioare ale ulucilor. Ritmica și forma elementelor constructive ale gardului sugerau, uneori, chiar hora românească.

Gardul din lemn cel mai simplu întâlnit în zona montană din Vâlcea și, mai rar, în alte sate ale județului este gardul din răzlogi. În formă mai veche, acesta se compunea din pari înalți ca niște prăjini mai groase, bătuți în pământ câte doi și legați între ei cu gânji⁶ la anumite distanțe, până la înălțimea de aproximativ un metru. Între ei se așezau bile de brad rotunde, la distanțe între 25-30 cm. Din loc în

³ Inf. Vețeleanu Emil, sat Păușești-Otăsău, 80 de ani.

⁴ Mai de lemn.

⁵ Mihordea *et alii*. 1961, p. 549.

⁶ Godea 2007, p. 341.

loc se amenaja câte un „pârleaz”, un fel de scaun pe pari, la înălțimea de circa 50 cm, peste care se trecea dintr-un loc îngrădit într-altul. În lipsa acestui pârleaz, pentru trecere se scotea câte o bilă-două, care se punea la loc. Asemenea pârleazuri, existente inițial numai la împrejmuirile și gardurile din hotar, s-au extins treptat și la gardurile din intravilan, ca mijloc de trecere din grădină în ogradă sau livada de pomi. În satele în care se găsea piatră din abundență (de pildă, Igoiu, Bărbătești, Păușești-Otăsău) s-au înălțat și garduri din piatra scoasă de prin pâraie sau din piatra extrasă din cariere.

Ca și locuința, gardul poartă amprenta portretului sufletesc al colectivității creatoare, reflectă structura ei afectivă și rațională, concepția estetică și etică a poporului. În concordanță cu însușirile defnitorii ale locuinței tradiționale vâlcene, gardul, ca element component al întregului arhitectural, se caracterizează, de asemenea, prin simplitate, prin modestia proporțiilor, prin varietatea formelor de concretizare. Datorită proporțiilor sale reduse, gardul vâlcean n-a constituit un obstacol în calea năzuinței oamenilor spre simbioza cu natura. Din prispa casei, țăranul putea privi departe în zare, fără să găsească o stavilă în gard. Pe de altă parte, piesele componente ale gardului erau astfel așezate încât nu opreau întru totul comunicarea cu exteriorul. Așa se face că țăranul s-a aflat într-un continuu și nemijlocit contact cu spațiul din afară. Gardul nu l-a ascuns vederii lumii. Se cuvine să descifrăm în această deschidere sinceră a românilor atât o expresie a siguranței izvorâte din conștiința vechimii, a statorniciei, a perfectului acord cu natura, cât și o dovadă a aspirației spre omenie, spre sociabilitate, spre modestie, spre liniște și spre seninătate⁷.

Intrarea gospodăriilor românești din sate este străjuită adesea de porți înalte sau portițe bogat decorate și apărate de un acoperiș. Poarta simbolizează locul de trecere dintre două stări, dintre două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie. Poarta se deschide spre un mister, dar ea are și o valoare dinamică, psihologică, căci nu marchează doar un prag, ci îl și invită pe om să îl treacă. Poarta este o invitație la călătorie spre un alt tărâm. Trecerea prin poartă este, cel mai adesea, în sens simbolic, o trecere de la profan la sacru⁸.

Porțile au fost mereu fala gospodarului, oglindind starea lui economică și simțul artistic. Poarta este primul element arhitectural cu care cei străini vin în contact și prima formă de luare de contact între cei din interiorul unei gospodării și cei din afara ei.

Pe vremuri, se construiau porți nu numai la curtea casei sau la cetăți, ci și la ieșirile drumurilor din sate sau din orașe. De aceea, în documentele istorice medievale sunt pomenite frecvent poarta satului și poarta orașului. De fapt, prin extinderea sensului, termenul «poartă» a ajuns să semnifice, în general, atât o cale de acces, cât și o posibilitate de a înfăptui ceva, un mijloc. Așa se face că poporul vorbește de poarta cerului, de poarta iadului, de poarta raiului, de poarta întunericului, de poarta munților, de porțile vieții, de poarta inimii și a sufletului.

---

⁷ Iordache 1992, p. 163.

⁸ Chevalier, Gheerbrant 1995, p. 113.

Încărcat cu o mare putere de sugestie, cuvântul poartă s-a încetățenit temeinic și în expresii populare: a umbla din poartă în poartă, alungat din poartă în poartă, a se uita ca vițelul la poarta nouă etc.⁹.

Poarta este primul lucru pe care călătorii îl observă într-o gospodărie. Ea constituie primul contact dintre cei din gospodărie și cei din afara ei; în acest mod intervine mândria gospodarilor și dorința lor de a fi cât mai bine reprezentați. O poartă frumoasă este prilej de mândrie, ea demonstrând priceperea gospodărească a proprietarului ei sau, în trecut, mijloacele lui economice superioare. Porțile și împrejurimile au, pe lângă scopul practic de a proteja grădina și de a nu lăsa libere animalele, și o semnificație simbolică. La toate gospodăriile, intrarea prin curte se face prin poartă. Trecând pragul porții se trece din spațiul comunitar – reprezentat de uliță – în spațiul familial. Poarta are, ca urmare, și o funcție de reprezentare a gospodarului. În sfârșit, poarta casei a fost înțeleasă și ca un simbol al trăinicieii, al statorniciei.

Acest mănunchi de funcții și de semnificații atribuite porții i-a îndemnat pe români să aspire la construirea unor exemplare care să impresioneze, în general, prin monumentalitate. Firește că, din felurite motive, nu toți gospodarii satelor vâlcene au și reușit să-și facă porți monumentale, dar aspirația a existat la majoritatea sătenilor, iar consecințele ei benefice mai pot fi încă depistate și în prezent. De altfel, în întreg spațiul etnic românesc, este evident contrastul dintre modestia proporțiilor gardului tradițional, pe de o parte, și măreția porților, pe de altă parte. Consecința nemijlocită a gândirii și a simțirii românești, această opoziție atât de bătaoară la ochi poate fi inclusă printre elementele definiției ale specificului național¹⁰.

Pe plan mistic, poarta împrumută de la gardul curții unele virtuți magice care justifică și mai mult importanța ce i se dă. Nu trebuie uitat că gardul, după mentalitatea primitivă, este tipul cel mai expresiv al cercului magic care, ocolind de jur împrejur gospodăria și casa, le apără de eventualele primejdii din afară. Pe linia acestui cerc magic poarta reprezintă punctul central. Ea este locul pe unde se realizează comunicarea între grupul restrâns al familiei și lumea străină de dincolo de cerc, adică între cunoscut și necunoscut, între ceea ce este favorabil sau, în tot cazul, bine intenționat la adresa casei și ceea ce e nesigur ori chiar dușman. În interiorul cercului se află tot avutul, tot norocul. De dincolo de el, din exterior, pândesc toate năpastele. Pe acest mic interval de comunicare al cercului, ocupat de porți, pot intra, dacă se veghează cu grijă, numai cele bune¹¹.

În legătură cu porțile, se cunosc o serie de obiceiuri în județul Vâlcea. Astfel, la 23 aprilie, de Sf. Gheorghe, când se sărbătorește, între altele, capul primăverii – renașterea naturii – bărbații pun ramuri de fag la stâlpii porții pentru a aduce noroc. De altminteri, un arbore întreg era înfipt în fața porții sau legat de ea¹². La Rusalii se pune tei contra trăsnetului, la Sângeorz se pune rug să fie îndepărtați strigoii ce vor să fure hrana vitelor.

---

⁹ Iordache 1992, p. 162.

¹⁰ Iordache 1992, p. 163.

¹¹ Caraman 2006, p. 62.

¹² Inf. Marinescu Nicolae, 82 de ani, sat Milostea, comuna Slătioara.

La sărbătorile legate de viața familiei, poarta, ca și locuința, sunt împodobite cu ramuri verzi, panglici colorate. Nunta nu intră în gospodărie decât pe partea mare a porții, după ce este în prealabil împodobită. În Vâlcea există un obicei care se mai păstrează în unele sate și în ziua de astăzi, anume acela de a se bloca poarta atunci când mirele, însoțit de alaiul său, ajunge la casa miresei. Aceasta este deschisă când mirele face o cinste fratelui de ginere care este în curtea miresei. În alte zone ale Vâlcei, nuntașii mirelui se luptă cu cei ai miresei ca s-o deschidă; se pune o vadră cu apă la poartă, iar bucătăreasa spune să pună bani în ea toți din alai¹³.

Porțile existente în zona etnografică Vâlcea sunt de mai multe tipuri: duble (separate pentru om și pentru car), neacoperite; duble, acoperite cu șindrilă¹⁴, și simple, unde pe aceeași poartă intră atât oamenii, cât și animalele.

Poarta tradițională de lemn din zona aflată în discuție este alcătuită din trei stâlpi masivi, făcuți din lemn de esență tare, cu precădere stejar. Stâlpii sunt înfiți vertical în pământ, cu partea de deasupra solului cioplită în patru muchii și cea înfiptă în sol, rotundă. Spre a feri lemnul de putrezire, partea îngropată este arsă în foc la exterior și adesea unsă cu catran și uleiuri. Intrarea oamenilor în curtea casei se face pe poarta cu o singură aripă sau pe poarta mică, lată de cca. 80-100 cm. Prin intermediul țâțânilor (balamalelor), ea se fixează pe primul stâlp și se închide către al doilea. Spațiul dintre stâlpii al doilea și al treilea este mai mare (de cca. 3-4 m) și acolo se găsește poarta mare formată din două aripi. Prin mijlocirea țâțânilor, fiecare aripă se sprijină pe câte un stâlp și se închide spre centrul porții. La mijloc, aripile se reazemă pe un prag fixat în pământ numit butuc. Stâlpii verticali sunt legați printr-un „fruntar”, „florar” sau printr-o coroană orizontală așezată la capetele superioare ale stâlpilor. Acest fruntar susține scheletul acoperișului învelit cu șindrilă. La colțuri, în locul de întâlnire între stâlpi și grindă, este fixată o bucată de lemn ce se înfițe în lemnul porții, dându-i o mare soliditate. Această bucată de lemn este rotunjită în partea ei de dedesubt și dă astfel naștere unei arcade cu origine constructivă, element obișnuit în arhitectura în lemn din țara noastră (ea se folosește și la stâlpii prispei de la case, precum și la colțurile ușilor de intrare în vechile biserici de lemn)¹⁵.

La porțile care au acoperiș, acesta este realizat din șită de brad și se ridică în două ape (pante). La unele porți, alături de intrarea oamenilor, se află o bancă sau o laviță pe care oamenii se așează și stau de vorbă; uneori banca este adăpostită de un acoperiș scund¹⁶.

Remarcabilă prin bogăție, semnificație și valoare artistică este și gama de motive ornamentale înfățișate pe multe dintre porțile de lemn. Se poate spune că ornamentarea porților de lemn avea deja un trecut în sec. al XIX-lea, și încă unul destul de adânc. Un argument în acest sens este menirea de bază a ornamenticii de pe porți, și anume credința că prin înfăptuirea unor motive cu caracter apotropaic puteau fi anihilate duhurile nefaste ce ar fi încercat să pătrundă în spațiul *curat* la curții casei. Or, atât teama de asemenea forțe malefice, cât și speranța că ele puteau

¹³ Inf. Petrescu Gheorghe, 79 de ani, sat Măldăreștii de Jos, comuna Măldărești.

¹⁴ Slătioara, Vlădești, Poiana, Băbeni, Păușești, Șușani.

¹⁵ Stahl 1960, p. 87.

¹⁶ Căinenii Mari, Poiana.

fi înfruntate totuși sunt străvechi. Se constată apoi existența unui fond unitar de motive ornamentale pe porțile de pe întreg cuprinsul țării și, totodată, încadrarea acestuia în sfera celui mai vechi strat de elemente decorative ale artei populare românești privită în general¹⁷.

La porțile de lemn din Vâlcea, decorul este aplicat pe stâlpii verticali și pe grinda aflată deasupra lor. Pe porțile vâlcene au precumpănit motivul rombului, al vârtejului solar, al împletiturilor de linii șerpuite, al frânghiei, al rozetei, al cercului, al crucii în X, toate înfăptuite într-un relief pregnant. Reprezentat și pe la întăririle bisericilor în lemn vâlcene, șarpele nu lipsește nici de pe unele porți lucrute în nordul județului Vâlcea (ca semn al persistenței unor străvechi credințe urano-solare, deoarece toate simbolurile acestea au fost cunoscute, pe teritoriul României, încă din neolitic).

În zona Drăgășanilor au persistat, până în primele decenii ale sec. al XX-lea, o serie de stâlpi cu forme intermediare între cele antropomorfe, clare, și cele foarte stilizate. Porțițele mici din aceste părți erau alcătuite din doi stâlpi care se terminau cu câte două volume cvasisferice suprapuse, cel de jos fiind mai mare. Stâlpul era ornamentat cu rozete solare, cu X-uri și romburi solare în așa fel încât, în întregul lui, cu cele două sfere închipuind capul, semăna foarte mult cu acele statuete neolitice, cu decor incizat, putând fi luat și drept transpunere în lemn a menhirelor, statui de piatră aflate și pe teritoriul României¹⁸.

Rozetele care figurează pe multe din porțile din Vâlcea, indiferent de forma lor, sunt la origine un străvechi motiv solar, care reprezintă aici un vestigiu al cultului soarelui pe teritoriul Daciei antice. Un alt motiv, tot atât de frecvent și însemnat în ceea ce privește determinarea aspectului artistic al porților este cercul, gol sau cu raze în interior. Se disting atât reprezentările cu raze drepte, cât și cele cu raze curbate; crucea apare și ea. Serii de puncte sau de dinți dublează conturul cercului; uneori se folosesc mai multe cercuri concentrice. Așezarea obișnuită a motivului este spre baza stâlpilor verticalei, câte unul pe fiecare stâlp, sau spre colțuri în partea superioară. Cercul apare și la intrările bisericilor de lemn. Fiind legat de străvechile reprezentări ale soarelui, el constituie unul din motivele principale ale artei populare românești.

Unul din motivele cele mai frecvente în decorul porților este torsada, numită popular *funie*. Urmărind linia stâlpului și a arcadei de sus, acest motiv ornamental, realizat în relief prin dăltuiri riguroase, potențează impresia de soliditate și monumentalitate a construcției, dominând întreaga decorație. Funia însăși nu este decât o stilizare a șerpilor încolăciți unul în jurul altuia. Funia răsucită reprezintă în formă schematică fenomenul multiplicării elementului apotropaic. De vreme ce funia răsucită nu este, la origine, decât o reducere schematică a unui număr de șerpi sau de balauri încolăciți între ei, înseamnă că pretutindeni, unde imaginea ei se arată dominantă, acolo trebuie să vedem, ca element de bază a ornamentației, șarpele. Acesta este nu numai teribilul paznic care prin trăsăturile lui fioroase sperie și alungă, ci, totodată, este și un mare protector al familiei și gospodăriei unde sălășluiește, fiind venerat ca un fel de *genius loci*. În această calitate, locul lui favorit se află în jurul casei, la pragul ușii și, prin extensiune, de asemenea, la cel al

---

¹⁷ Iordache 1992, p. 265.

¹⁸ Petrescu 1974, p. 33.

porții, ceea ce ar contribui la explicarea, în parte, a apariției imaginii lui ca motiv ornamental pe stâlpii porților.

Unii meșteri de case și porți, aceiași care lucrau și bisericile, au păstrat nealterate motivele ancestrale. La cea mai mare parte dintre porțile noi domină, însă, motivul floral. Această schimbare de optică în ornamentică s-a produs odată cu adoptarea acestui gen în textile și ceramică¹⁹. Un motiv decorativ specific porților mai noi poate fi considerat simbolicul vrej al viței de vie, cu frunze și ciorchini, care este de certă origine orientală. Trunchiul viței de vie pornește, uneori, dintr-un potir, lucru care va face foarte vizibil caracterul său simbolic, religios.

Acoperișul porților de lemn are elemente de decor obișnuite acoperișului de lemn al caselor. Se remarcă, astfel, așezarea regulată a șindrilei tăiate în colțuri cu grijă, ca și rândul de șindrilă ce depășește coama acoperișului, tăiată astfel încât să naștere la forme variate ce se repetă. Porțile cu ciocârlani se întâlnesc cu precădere pe valea Oltețului; aceștia reprezintă ultimul rând de șindrilă, ieșind deasupra coamei acoperișului, tăiată cu ajutorul cuțitoaiei într-o mare varietate de forme antropomorfe și avimorfe. Frecvența ciocârlanilor și asemănarea izbitoră cu un șir de păsări stând pe coama casei sau a porții a atras denumirea folosită mai ales în Oltenia, unde, de altfel, practica decorativă este aproape generalizată.

Nu ni se pare de prisos nici sublinierea că, deși mai modeste ca înfățișare, și porțile fără acoperiș, în număr mare în Vâlcea, prezintă interes artistic. Prin părțile acestui județ se înregistrează porți fără acoperiș, care au capetele stâlpilor ornamentate printr-o succesiune de volume. De la un capăt la celălalt al stâlpilor apare în relief torsada simplă, care este flancată adeseori de cercuri pătrate, cruci. În centrul bârnei orizontale – ce leagă stâlpii porții mici – figurează, de regulă, soarele.

Aripile porții mari și porțița se lucrează, de asemenea, cu grija și meticulozitatea necesare obținerii unor obiecte care să încânte privirea. Frumusețea lor se concretizează nu numai în felul armonios cum sunt dispuse scândurile componente (pe orizontală, pe verticală, înclinate asemenea razelor solare, în formă de romburi), ci și în decorarea cu motive ornamentale crestate, scobite sau reliefate. Răspândirea traforajului a sporit spectaculos registrul soluțiilor de realizare a unor piese cât mai atrăgătoare.

Importanța porții la români este remarcată, încă din primele sale scrieri de artă, de către Nicolae Iorga. El considera că poarta este adesea, de la un capăt la altul al teritoriului românesc, o piesă de sine stătătoare de mare importanță. Și tot el remarcă faptul că, de multe ori, o grijă deosebită este acordată porții pe care sunt practicate, cu multă pricepere, desene foarte variate de un caracter pur geometric.

---

¹⁹ Aldea 1996, p. 59.

ABREVIERI

A.O. – *Arhivele Olteniei, Serie nouă*, Craiova.

A. M. E. M. – *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, Iași.

S. C. I. A. – *Studii și cercetări de istoria artei*, București.

BIBLIOGRAFIE

Aldea 1996 – Gh. Aldea, *Sculptura populară românească*, București, 1996.

Caraman 2006 – P. Caraman, *Porțile monumentale ale României*, A.M.E.M., VI, 2006, p. 21-76.

Chevalier, Gheerbrant 1995 – J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, București, 1995.

Godea 2007 – I. Godea, *Dicționar etnologic român*, București, 2007.

Iordache 1992 – Gh. Iordache, *Garduri și porți*, în A.O., 7, 1992, p. 159-170.

Mihordea et alii. 1961 – V. Mihordea, Ș. Papacostea, Fl. Constantiniu, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. I, București, 1961.

Petrescu 1974 – Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, București.

Stahl 1960 – P. H. Stahl, *Porțile țărănești la români*, în S.C.I.A., nr. 2, p. 81-106.